

Sekce 4 – Výchova a vzdělávání optikou sociální pedagogiky

O KVALITĚ ŽIVOTA VE STŘEDNÍ EVROPĚ

THE QUALITY OF LIFE OF ADULTS IN CENTRAL EUROPE

Mojmír Vážanský

Abstrakt: Příspěvek se týká výsledků výzkumu o dnešní a budoucí společnosti ve vybraných evropských zemích.

Klíčová slova: kvalita života, chápání pojmu, dotazník kvality života, výsledky výzkumného šetření

Abstract: The paper concerns the assessment of research in the issues of current and future societies in selected European countries.

Key words: quality of life, comprehension conceive, questionnaire quality of life, results exploratory quest

1 ÚVOD

Setkávání s pojmem „kvalita života“ probíhá v různých rovinách i situacích, pohybuje se na rozhraní mezi životní úrovní a spokojeností. Její hodnocení se vždy časově promítá při porovnávání minulých zkušeností s aktuálním životním stylem, s vazbou na dřívější očekávání i budoucí naděje. Pokaždé reflektuje socio-kulturní prostředí, v němž jedinec žije a které mu vymezuje základní rámec hodnot a souhrn materiálně ekonomických podmínek.

K posouzení individuální míry kvality života přispívá baterie faktorů, které se pohybují v širokém rozpětí od subjektivních s eventuelním výskytem chyb až k objektivním, sledovatelným, měřitelným, hodnotitelným. Jedná se o stanovení své pozice v životě v kontextu kultury a systému hodnot, v nichž jedinec žije. Vyjadřuje poměr člověka k vlastním cílům, očekávaným hodnotám a zájmům, zahrnuje zdravotní tělesný i duševní stav, úroveň nezávislosti na okolí, sociální vazby, přesvědčení, víru v soulad s charakteristikami prostředí. Kvalita života pokaždé zahrnuje subjektivní ohodnocení, odehrávající se v jistých kulturních, sociálních a enviromentálních poměrech.

2 CÍL, MATERIÁL A METODY ZPRACOVÁNÍ

Více než deset let trvá vědecko-výzkumná a hranice překračující spolupráce mezi rakouským hlavním městem a německým Hamburkem, Prof. Mag. Peterem Zellmannem na jedné straně a Prof. Dr. Horstem W. Opaschowskim na straně druhé. Společně upozorňují na skutečnost, že se současná společnost nachází ve fázi pronikavých změn, a přinášejí obraz budoucnosti, zbavený hojných moderních mýtů a předpovědí. V rámci kooperace přinášejí jejich studie výsledky reprezentativních šetření životních zvyklostí lidí obou států. Situační analýzu doplňují o perspektivy budoucnosti¹¹¹.

Omezené možnosti vyjádření všech získaných údajů, jejich zpracování a formulování do podoby pouze krátkého příspěvku svazují ruce autora a zabraňují mu poskytnout množinu tabulek, grafů a

¹¹¹ Dlouholeté kontakty autora práce s oběma zahraničními výzkumníky přinášejí ovoce v podobě možnosti participovat osobním zaujetím a přínosem do problematiky a přispějí ke konfrontaci výsledků výzkumných aktivit ve vybraných zemích západního světa s jednou ze zemí postkomunistického bloku.

komplexních závěrů. Přes poskytnutou prezentaci jistého torza výsledků dosavadní dlouholeté výzkumné aktivity se nabízí příležitost částečně poodhalit subjektivní pohledy na problematiku kvality života nejen v České republice, ale i v obou sousedních zemích. Je pouze na zainteresovaných účastnících konference, zda projeví touhu dozvědět se více (kompletní materiál je k dispozici u autora a stane se součástí připravované publikace).

Cíl práce spočívá ve vysvětlení problematiky kvality života v první dekádě jednadvacátého století a parciálním porovnání získaných údajů z realizovaných výzkumných šetření. Autor uznává, že jejich z důvodu limitovaného prostoru částečná interpretace, strohá diskuze a nepochybně kusé závěry mohou posunout komplexní posouzení dopadu referátu na odbornou veřejnost do logiky případného zkresleného přijetí. Přesto se odhodlal k vykročení a naznačení možností k získání verifikovatelných informací.

Výzkumné šetření vybraných otázek o kvalitě života poskytlo obraz posuzování současného i budoucího života u relativně širokého okruhu respondentů. Ve dvou fázích hledání odpovědí na otázky kvality života se zúčastnilo přes 2000 respondentů, návratnost zvoleného dotazníkového výzkumu byla značně vysoká. Výsledky přinesly překvapivé postoje a názory občanů České republiky obou pohlaví v zastoupení všech věkových kategorií (od minimálně 15 do více než 65 let) a poměru k zaměstnání.

Při řešení úkolu se uplatnily následující metody: rešerše zahraničních i domácích literárních zdrojů, obsahová analýza dokumentů, sekundární analýza dat, reprezentativní šetření. Statistické zpracování aplikovaných dotazníků proběhlo (probíhá) ve shodě se znalostí základů metod vědecké práce mechanicky zásluhou dostupných prostředků autora (v září 2009 dojde pouze ke zveřejnění necelé poloviny získaných hodnot a vyjádření). Prakticky se využily hlavní momenty matematicko-statistických metod (určení předmětu statistického zkoumání a stanovení výběru; shromažďování údajů, jejich uspořádání, tabulace; formální aplikace zvoleného matematicko-statistického postupu; statistická a věcná analýza, interpretace výsledků) i pomocné prostředky (především vyhodnocování a registrace).

3 SOUČASNÝ STAV PROBLEMATIKY

Světová zdravotnická organizace definuje kvalitu života jako individuální vnímání pozice člověka v kontextu kultury a systémů hodnot, v nichž žije, a s ohledem na cíle, očekávání, normy a zájmy (WHOQOL). Posouzení složitého pojmu, typického multidimenzionalitou a komplexností, se dotýká chápání lidské existence, smyslu života, hledání stěžejních faktorů bytí. Také zahrnuje zkoumání materiálních, sociálních, duchovních, psychologických, vnějších podmínek i vnitřních rozměrů člověka pro zdravý a šťastný život jedince.

Studium kvality života bere v úvahu nejen vývoj, proměny v prostoru a čase, společenské souvislosti, historické a kulturní kořeny, civilizační i generační proměny. Přes existenci mnoha odborných publikací a četných článků, analyzujících rozmanité aspekty kvality života a přinášejících rozdílné úhly pohledu na postihování různých stránek, panuje slabá jednotnost. Především absentuje obecně akceptovatelný a teoreticky celistvě propracovaný model, univerzálně platná definice i metodologická shoda.

Kvalita života se stala předmětem zájmu sociologů, politologů, ekonomů, lékařů, techniků, psychologů, pedagogů a příslušníků jiných profesí. Pozornost se dříve věnovala problémům

odstraňování a zmírňování životních útrap chudých a nemocných. Později se zkoumala spokojenost lidí s jejich životem a prací. Aktuálně se do středu zájmu výzkumníků dostává zjišťování a rozbor úrovně pohody a štěstí jako atributů kvality života, zejména z hlediska ekonomického. Západní kultury vyzvedávají vedle „dobrého zdraví“ a „funkční rodiny“ hodnotu peněz, vlastnictví materiálních statků a civilizačních vymožeností. OSN nabízí k posuzování Index lidského rozvoje (Human Development Index „HDI“). V prozkoumávaných aktivitách při cíleném postižení kvality života (indexy, indikátory, faktory apod.) však evidentně chybí souhrnné a systémové hodnocení komplexní kvality života.

Sledovaná kvalita života skrývá i lidské potřeby, míru jejich uspokojování, individuální žebříčky hodnot. Činnost člověka ovlivňují jeho interní potřeby, vyžadující uspokojení, mění se v čase a v poměru okolnímu prostředí. Klasické stupňovité řazení potřeb podle všeobecně známého systému A. H. Maslowa naznačuje jejich individuálně rozdílnou naléhavost pro jedince. Základní hierarchii tvoří pět navazujících úrovní potřeb od fyziologických přes potřeby bezpečí a jistoty, k sociálním (láska, přátelství, sounáležitost), uznání (ocenění, prestiž, kompetence) až k seberealizaci (poznání a estetické potřeby). Rovněž se záměrně zveličuje individuálně odlišný význam potřeby výkonu a úspěchu v konkurenčním prostředí, potřeba spojení (přátelské a soucitné vztahy k ostatním), i potřeba moci (kontrola a ovlivňování druhých). Zdůrazňují se však i další charakteristické znaky spokojenosti se životem v podobě svobody, samostatnosti, odpovědnosti a příležitosti k rozvoji. Také hodnoty, jako uznávané, chtěné i zavazující ideje, představující mnohotvárnou hladinu sepětí s osobnostním a sociálním systémem, působí na chování jedince. Akceptovaná hodnotová orientace určuje životní styl a koriguje činnosti člověka. Společností přijaté převažující hodnoty jsou pramenem motivace, chování, identifikace a sociální soudržnosti. Působí na všechny oblasti lidského rozvoje a tvoří základ kvality života. Individuální hodnoty se často liší od významu společenských hodnot, hodnotové žebříčky dokumentují přirozený vývoj.

V současné době představuje studium kvality života nový interdisciplinární obor, zkoumající předmět na různých úrovních od hodnocení životní úrovně populace přes porovnání skupin a kategorií obyvatel ke zjišťování individuální spokojenosti. Do popředí se prosazuje vícerozměrné posuzování člověka jako bio-eko-psycho-sociální jednoty. Poněvadž koncept kvality života vykazuje známky abstraktnosti a působí na něj dlouhodobě i rozporně řada činitelů, doposud neexistuje jednotná a vymezující definice. Vystižení objektivních aspektů (dostupnost vody, potravy, bydlení, délka ve zdraví prožitého života) sice doplňuje subjektivní vnímání (interní pocit dobrého života a seberealizace, spokojenost se životem). Nabízí se však poněkud vágní formulace kvality života jako dostupnosti možností, z nichž si člověk může vybírat při naplňování vlastního života. Obsah kvality života, zahrnující pojmy soběstačnost, autonomie, důstojnost, seberealizace, spokojenost v rodinných, partnerských a dalších interpersonálních vztazích, sociální a kulturní integritu, tvořivost a jiné, podmiňují společenské hodnoty a normy. Brání se však konformitě s většinovou společností.

Pro uspokojivý koncept kvality života je stěžejní pocit pohody, pramenící z fyzické, psychické a sociální vyrovnanosti individua. Kvalitu života tedy vždy určuje subjektivní vnímání individuální životní reality. Ve shodě se sebereflexivním rozměrem, vymezeným tělesnou, duševní i duchovní existencí člověka, se za základní kategorii kvality života považuje zdraví.

Při hledání odpovědi na kvalitu života občanů v Evropské unii se porovnává evropský sen o kvalitě života s americkou představou o individuálním úspěchu. Cílená snaha Evropy spočívá ve vybudování

konkurenceschopné ekonomiky, založené na podpoře trvale udržitelného hospodářského růstu, plné zaměstnanosti a sociální soudržnosti, při prosazování vybraných priorit. Jedná se o zajištění plné zaměstnanosti, vytvoření nové ekonomické dynamiky, zavedení bezpečných a trvale udržitelných důchodových systémů, rozvoj evropské strategie pro odstranění sociálního vyloučení, snižování chudoby a diskrepancí mezi evropskými regiony a územími, kontrolu kvality veřejných výdajů a dlouhodobou udržitelnost veřejných financí, stimulaci evropského výzkumu a podporu investic do lidských zdrojů. Vedle úsilí v oblasti nových pracovních sil, stavu hospodářství a potřeb spravedlivé společnosti hodlá Evropa přispět ke zlepšení kvality života všech občanů, posílit evropské občanství akcentováním a uznáním bohatého a různorodého kulturního, jazykového a etnického dědictví. Související otázky kriminality, zajištění osobní bezpečnosti a práv, životní prostředí, dopravní situace, bezpečnosti letecké dopravy, zahlcování měst a četné další úkoly podněcují permanentní úsilí všech zainteresovaných na řešení stavu kvality života.

4 PRAKTICKÁ ČÁST

Přestože se jako jedna z možností přímo nabízel Dotazník kvality života WHOQOL-BREF nebo WHOQOL-100 (www.proqolid.org), který slouží k sebeposouzení kvality života jedince¹¹², přednost dostala kooperace s výše uvedeným šetřením výzkumníků v obou sousedních zemích.

Rozhodování o volbě aplikovaného dotazníkového šetření bylo jednoduché. Dosavadní kontakty téměř předurčovaly oboustranně výhodnou spolupráci pro konfrontaci občanů vyspělých evropských států s názory obyvatel České republiky (dále jen ČR). Středoevropský stát se mimo jiné v souvislosti s palčivými ekonomickými problémy potýká se sociálními otázkami, kriminalitou a sociálně patologickými jevy, důchodovou soustavou, celoživotním vzděláváním, hledáním optimálních vazeb k minoritám i imigrantům a záplavou dalších závažných momentů aktuálního života až ke hrozbě nebo výzvě k řešení otázek stárnutí populace v blízké budoucnosti.

Dostupné materiály od zahraničního kolegy sloužily jako vodítko, ideální příležitost ke srovnání a posouzení předností nebo záporů dílčích oblastí života ve sledovaných zemích. Vzhledem ke skutečnosti, že se vzdálenost lokalit respondentů sousedících zemí pohybuje v rozsahu několika desítek až stovek kilometrů, mají přibližně stejné historické, geografické, demografické, případně další podmínky, dá se po zevrubné analýze vyvodit příslušné závěry.

Kromě zjištění dat o počtu a pohlaví respondentů, zařazení do příslušných věkových intervalů, zaměstnání, respektive druhů zaměstnání, se sledovalo dvacet následujících položek: představa dobrého života, důležité oblasti života, obava z pádu, hlavní otázky státní politiky, perspektivy ČR, ohniska napětí v ČR, budoucí starosti obyvatel, kvalita života v jeho průběhu, možnosti pracovního poměru, vztah k práci, pracovní výkon, pracovní vztahy, rovnováha mezi prací a životem, seberealizace v práci, osobní pracovní kvalita, přednosti, návrhy na uskutečnění, priority všedního dne, pravidelné aktivity, motivy ke sportování.

¹¹² WHOQOL-100 zahrnuje 24 aspektů života, sdružených do šesti domén: fyzické zdraví, prožívání, úroveň nezávislosti, sociální vztahy, prostředí, spiritualita a celková kvalita života. Výsledky dotazníku WHOQOL-BREF jsou rozděleny do čtyř domén (fyzické zdraví, prožívání, sociální vztahy, prostředí) a dvou samostatných položek, hodnotících celkovou kvalitu života (kvalita života a spokojenost se zdravím).

5 VÝSLEDKY PRÁCE A DISKUZE

V první fázi realizovaného výzkumného šetření v České republice se počet respondentů zastavil na sumě 1086 (s převažujícím ženským pohlavím 53,04 %). Věkové nerovnoměrné rozmezí poukázalo na nejvyšší četnost respondentů u obou pohlaví ve věku 20-24, respektive 25-49 let (kolem jedné třetiny dotázaných u obou pohlaví), zaměstnaných byla přibližně polovina (52,49 %), převažovali „jiní“ (studenti, nezaměstnaní, invalidní důchodci, brigádníci, au-pair).

V položce „Představy dobrého života“ dominoval souhlas všeobecný souhlas s kladným přijetím, spojeným s volným časem (92,73 %) i jistotou zaměstnání (82,78 %). Jako velmi „Důležité oblasti života“ respondenti všeobecně považovali zdraví (99,54 %), těsně následované rodinou a partnerstvím (93,97 %). Nesporně závažnou okolností „Obav z pádu“ se stává prezentovaný strach z budoucnosti v podobě odmítnutí tvrzení „stát přednostně řeší otázku blahobytu obyvatel“ většinou dotázaných (více než čtyři pětiny respondentů). „Hlavní otázky politiky“ z hlediska důležitosti vidí respondenti zejména ve vytváření míst ke vzdělávání (76,61 %), udržení životního standardu (75,05 %) a zachování hospodářských center (73,94 %). V relaci na otázku k „Perspektivám České republiky“ se zainteresovaní obávají dalšího rozšíření drogové vášně (65,19 %), trvání vysoké nezaměstnanosti (63,81 %) a dalšího růstu mezinárodní zločinnosti (57,46 %). Jako závažná „Ohniska napětí v zemi“ spatřují oslovení obyvatelé rozevírající se sociální nůžky mezi chudými a bohatými, problémy mezi cizinci a Čechy, ale též mezi poplatníky a příjemci sociální pomoci. Za „Budoucí starosti obyvatel“ se považují téměř všechny možnosti s četností, přesahující 75 % (kriminalita, agresivita, stres a spěch, sociální nespravedlnost). Při hodnocení „Kvality života v jeho průběhu“ se respondenti přikláněli k volbě - velmi důležité - zdraví, případně rodina (100, respektive 95,86 %). První náznaky přijetí tvrzení s výhradou se objevily v položce „Možnosti pracovního poměru“, kde respondenti „upřednostňovali“ zejména zřeknutí se části dovolené (87,02 %), pozdější odchod do důchodu (75,78 %). „Vztah k práci“ s pevně stanovenou a ukončenou pracovní dobou naznačil mírnou převahu plného souhlasného přijetí. V položce „Pracovní výkon“ zaujal relativně silný odklon od libosti v práci na částečný úvazek (82,69 %) i snížená chuť pracovat doma na dálku (67,71 %). „Pracovní vztahy“ stále zachovávají tradiční platnou hierarchii mezi představenými a podřízenými (78,36 %). Při posouzení o polovičním pracovním úsilí v „Rovnováze mezi prací a životem“ se nepatrně více osob (51,01 %) přiklání k souhlasu. Zajímavé je také procentuelní zastoupení pozitivních odpovědí (83,24 %) o zvýhodňování vedoucích sil v otázce „Seberealizace v práci“. Při odpovědích na „Osobní pracovní kvalitu“ se většina respondentů shodla na kladně přijímané práci s příměsí potěchy, možnosti seberealizace, příležitosti k většímu než průměrnému výdělku, šanci pracovního růstu, dále na prožitku úspěchu a uznání, uskutečnění vlastních představ (vše přes 84 %). Za „Přednosti“ dotazovaní považují hlavně pružnou a individuální pracovní dobu (81,49 %) a možnost dřívějšího odchodu do důchodu (71,36 %). Z „Návrhů na uskutečnění“ dominuje volba firemní mateřské školy nebo finančních příspěvků na péči o děti (84,53%) a stejná platnost pro muže a ženy při spojení práce a rodiny (79,28 %). V „Prioritách všedního dne“ převažuje zejména bydlení, doplněné jídlem a pitím (93,28 % a 92,28 %). Aspoň jedenkrát týdně respondenti provozují „Pravidelné aktivity“ v pořadí televize (82,97 %) a mobilní telefonování (80,48 %). Z důvodů nebo „Motivů ke sportování“ vyniká zdraví (91,80 %), kondice (84,90 %), potěšení s radostí (84,16 %) a získání dobrého pocitu (82,96 %).

Pro zamýšlené srovnání jsou k dispozici vybrané ukazatele s uvedeného výzkumného šetření v blízkém zahraničí. Položka „Představy dobrého života“ svědčí o poněkud odlišném pojetí života v sousedních zemích, s převahou aktivit volného času (téměř 60 %); úspěchy v zaměstnání, vysoký

výdělek, na změny bohaté a zajímavé zaměstnání zaujímají až třetí pozici s necelými 13 %. V „Důležitých oblastech života“ rovněž vévodí zdraví a rodina s partnerstvím (po 97 %), v závěsu práce (90 %), přátelé a dobří známí (83 %) a volný čas (80 %). Krize občanů a voličů se projevuje v „Hlavních otázkách státní politiky“. Jižní sousedé mají k dispozici pořadí z roku 2002 (boj proti nezaměstnanosti, posilování důchodů, vytváření vzdělávacích míst, boj proti kriminalitě, zajištění zdravotní péče) a prognózu na rok 2010 (posilování důchodů, boj proti nezaměstnanosti, zajištění zdravotní péče, boj proti terorismu, boj proti kriminalitě); resumé: pravděpodobně v nejbližším období dojde ke změnám na čelných místech a zvýšení nároků na zajištění bezpečnosti vůči kriminalitě a terorismu. V samotném dotazníku se procenta zastoupení pohybují v pořadí: boj proti nezaměstnanosti (84 %), posilování důchodů (77 %), vytváření vzdělávacích míst a boj proti kriminalitě (po 70 %). Směrem k budoucnosti se Rakušané dívají s obavami na rizikové profily v pořadí zhroucení zdravotního systému (82 %), následuje pokračování růstu mezinárodní zločinnosti (80 %), další rozšíření drogové náruživosti (78 %) a trvání vysoké nezaměstnanosti (76 %). V „Ohniscích napětí v zemi“ převažují střety mezi cizinci a Rakušany (61 %); další položky nedosahují ani polovičního zastoupení. V čem spočívají „Budoucí starosti obyvatel“? Starostlivě hledí na kriminalitu (64 %), sociální nespravedlnost (54 %), ostatní problémy vnímají s evidentně menšími obavami. „Průběžná kvalita života“ vykazuje nejvyšší hodnoty rozdílně v závislosti na věku respondentů u rodiny (97-92 %), přátel (96-91 %) a zdraví (kolem 95 %); další položky mají nižší hodnoty. K otázkám „Možností pracovního poměru“ se vyjádřili sousedé „souhlasně“ následovně: příležitostná víkendová práce (20 %), občasné prodloužení práce až na 10 hodin denně (18 %). V otázce „Pracovního výkonu“ se nejvíce respondentů přiklonilo ke tvrzení „časově rozdělenou prací lze stěží vytvořit nová místa, poněvadž většina bude rozdělena ostatním kolegům“ (36 %). V „Pracovních vztazích“ platí přibližně dvě třetiny souhlasu o vládnoucí hierarchii představených. „Rovnováha mezi prací a životem“ taktéž kolísá na hranici 50 %. Problematika „Seberealizace v zaměstnání“, související s privilegovaným postavením vedoucích sil, zdaleka nestojí v centru života dotazovaných (pouze přibližná třetina projevila souhlas). Při hledání subjektivních názorů na „Osobní kvalitu v práci“ více než dvě třetiny respondentů má štěstí na práci, která těší; ostatní možnosti nedosahují padesátiprocentního zastoupení. V odpovědích na „Přednosti“, volbu mezi peněžní nebo časovou kulturou, jižní sousedé mírně upřednostňují finanční stránku (52:48 %) s relativně nízkými hodnotami flexibilní a individuální pracovní doby (42 %) a spokojeností s úpravou (32 %). V položce „Návrhů na uskutečnění“ dominuje spojení práce a rodiny pro obě pohlaví (80 %), podporované firemními mateřskými školami nebo finančními příspěvky na péči o děti (70 %). „Konzumní priority během všedního dne“ zviditelňují jídlo a pití (45 %), oblečení (40 %), méně další možnosti, které se pohybují mezi třetinovou až pětínovou volbou. Sledované „Pravidelné aktivity“ nabídky přední místa pro sledování televize (89 %), četbu (76 %) a poslech rozhlasu (72 %). Poslední položka, přibližující názorovou úroveň o „Motivech ke sportování“, poskytuje fakta: zdraví (57 %) a legrace (54 %). Ostatní odpovědi nedosáhly padesátiprocentní hranice.

Aplikovaná konfrontace realizovaného výzkumu autora se zahraničním výzkumným šetřením poskytuje sumu příležitostí k zamyšlení, diskuzi. „Představy dobrého života“ mají identické pořadí, i když zahraniční respondenti vysoce upřednostňují sféru volného času, spojenou s dobrými přáteli, širším okruhem známých, šťastným manželstvím a rodinným životem, láskou, dětmi, domem, zájmy atd. ve srovnání se zbývajícími volbami (neutrální a zaměstnání). „Důležité oblasti života“ mají v popředí opět stejné parametry (zdraví a rodina s partnerstvím), zatímco poslední místo v ČR patří volnému času (55,34 %, na rozdíl od razantního vzestupu v sousedních zemích), zatímco u sousedů paradoxně zaměstnání, práce (84 %). Z výzkumů u sousedů v položce „Obavy z pádu“ vyplývá, že

nikdo nechce patřit k poškozeným, kteří doplatí na společenské problémy. Avšak podíl dotazovaných, kteří vyslovují svůj stupňující se strach z nejisté budoucnosti koreluje s míněním občanů jiných zemí. Odlišné posouzení důležitosti dílčích problémů lze spatřit v položce „Hlavní otázky státní politiky“. Zatímco obyvatelé ČR stanovili pořadí všech možností podle důležitosti od vzdělanostní sféry (vytváření vzdělávacích míst) a zdánlivě egoistického zájmu (udržení životního standardu) po společensky závažný boj proti kriminalitě (necelá polovina respondentů), cizinci vyzývají k politickému jednání v otázkách sociálních poměrů (udržení pracovních pozic a zajištění důchodů) a boj proti terorismu zařazují na závěr. Přestože se v ČR objevují v položce „Perspektivy“ obavy ze zhroutilí zdravotního systému „až“ na čtvrtém místě s pouhými 54,42 % (na rozdíl od více než 4/5 názorového zastoupení u sousedů), problémy nebezpečí mezinárodní zločinnosti a drogové závislosti, stejně jako vysoké míry nezaměstnanosti, si uvědomují všichni. Budoucí sociální konflikty, potenciální „Ohniska napětí“, se projevují ve vztazích s přistěhovalci, v ČR navíc v sociální oblasti. Obyvatelé ČR podvědomě pocítují markantní starosti téměř ve všech uváděných možnostech s vysokou převahou kriminality (téměř 90 %), zatímco zahraniční výsledky „vzdvihují“ vedoucí kriminalitu (64 %), podpořenou sociální nespravedlností. Hodnocení „Kvality života v jeho průběhu“ vykazuje velmi podobné výsledky všech dotazovaných osob. Převažuje zdraví, rodina, přátelé; u českých respondentů má významný kredit práce. Dokonalá shoda názorů, i když v rozdílné míře četnosti, v plném přijetí klíčových momentů se u obou výzkumných šetření projevila v „Možnostech pracovního poměru“. Respondenti zdůrazňovali příležitostnou práci o víkendů a občasné prodloužení práce. V položce „Pracovního výkonu“ lze spatřit evidentní rozdíly mezi výsledky výzkumů v sousedních zemích. Zatímco respondenti v ČR převážně volili váhavé rozhodnutí a jasný souhlas naznačili pouze v ochotě něco dělat krátkodobě nebo pracovat ve firmě na časovou práci, dotazovaní v sousední zemi se přiklonili k jediné možnosti „časově rozdělenou práci lze stěží vytvořit nová místa, poněvadž většina bude rozdělena ostatním kolegům“. Co se týká „Pracovních vztahů“, tak panuje naprostá jednota s dominujícím posouzením o platnosti hierarchie představených a podřízených v českých poměrech (78:64 %). Podobné přibližně stejné názory respondenti vyjádřili v pohledu na rovnováhu mezi prací a životem. Nestejné mínění se však projevilo v otázce „Seberealizace v práci“ při vnímání rozdílného postavení pracovníků. Zatímco v ČR se značná část dotázaných domnívá, že dochází ke privilegování vedoucích sil, ostatní zainteresované osoby ve výzkumném šetření za hranicemi souhlasí pouze přibližně třetinovým zastoupením. V položce „Osobní kvalita v práci“ se respondenti shodli na prioritě mít práci, která těší (v ČR více – 95:66 %). „Naši“ dotazovaní přidali čteně avizovanou příležitost k seberealizaci, příležitost k získání vyššího než průměrného výdělku, šanci k pracovnímu růstu, uspokojení potřeby úspěchu a uznání, uskutečnění vlastní představy. Odpovědi respondentů výzkumů na položku „Přednosti“ se lišily v procentuelním zastoupení. Vysoce převažoval význam pružné a individuální pracovní doby (81:42 % pro ČR), v závěsu poskytnutí možností dřívějšího odchodu do důchodu (v Rakousku třetí v pořadí se 20 %) a zkráceného pracovního zatížení s větší porcí času na odpočinek (70:12 % pro ČR). Spokojeni byli dotazovaní s úpravou v obou výzkumných šetřeních (70:32 % pro ČR). Naprostá a vysoce procentuelně zastoupená jednota se objevila v položce „Návrhů na uskutečnění“, avšak v opačném pořadí. Cizinci upřednostnili rovnocenné podmínky mužů a žen pro spojení povinností práce a rodiny, kdežto čeští respondenti zařadili na první místo firemní mateřské školy nebo finanční příspěvky na péči o děti zaměstnanců. V „Prioritách všedního dne“ se na vysoké příčky v pořadí důležitosti dostala konzumace jídla a pití (výrazný rozdíl v četnosti, 92:45 % pro ČR). První místo však zaujaly odlišné „zájmy“: v ČR bydlení (v Rakousku na 6. místě), na rozdíl od Rakouska, kde upřednostnili oblečení (v ČR až na 5. místě). Dotazovaní ve výzkumech obou sousedících států se

shodli v položce „Pravidelné aktivity“ v hlavní činnosti, ve sledování televize. Rakušané ji zařadili na první místo dokonce v 89 %, v ČR v necelých 83 % případů. Další pořadí se paradoxně liší: v ČR k hodně oblíbeným aktivitám patří telefonování mobilem, sousedé volili četbu a poslech rozhlasu. Z „Motivů ke sportování“ lze vyzdvihnout zdraví (v obou krajinách na prvních místech, avšak s rozdílnou procentuelní hladinou), potěšení, radost a legraci. Češi se ještě navíc rozhodli pro zvyšování kondice a získání dobrého pocitu.

6 ZÁVĚR

Celkově lze konstatovat, že dílčí porovnání výsledků výzkumného šetření v Rakousku a Německu v polovině stávajícího decennia a aktuálního sledování vybraných problémů kvality života v ČR nabídlo baterii cenných údajů a poznatků pro aplikaci v praxi zainteresovaných osob. Mimo jiné poskytlo mimořádnou příležitost ke vzájemné informovanosti výše uvedených pracovníků, rozšíření výměny zkušeností a zpřesnění perspektivních společných řešitelských úkolů na vědecko-výzkumném poli. Současně připravilo dostatek námětů pro vysvětlování sporných otázek, umožnilo rozpracovat plán využití kapacit kooperace v předmětu společného zájmu. Přednost zřejmě dostanou sociálně pedagogické problémy ve světle angažované orientace na ožehavé momenty současnosti ve sledované kvalitě života mladé generace, dospělých, ale směrem k budoucnosti i trvale rostoucí populační skupiny starších osob.

LITERATURA

DŽUKA, J. (ed.) *Psychologické dimenzie kvality života*. Prešov: Prešovská univerzita, 2004. ISBN 80-8068-282-8

ERNST, H. et al. *Lebenswelten 2020. 36 Zukunftsforscher ueber die Chancen von morgen*. Koeln: Deutsches Institut fuer Altersvorsorge, 2000.

KEBZA, V. *Psychosociální determinanty zdraví*. Praha: Academia, 2005. 263 s. ISBN 80-200-1307-5

KOVÁČ, D. Kvalita života – naliehavá výzva pre vedu nového storočia. *Čs. psychologie*, 45, 2001, 1, s. 34-44. ISSN 0009—062X

MANGOLD, K. *Die Welt der Dienstleistung. Perspektiven fuer Arbeit und Gesellschaft im 21. Jhd.* Wiesbaden: Tablet, 1998.

MAREŠ, J. Kvalita života a její proměny v čase u téhož jedince. *Čs. psychologie*, 44, 2005, 1, 1, s. 20-34. ISSN 0009-062X

MASLOW, A.H. *Motivation und Persoenlichkeit*. Reinbek: Rohwohlt, 2002.

OPASCHOWSKI, H.W. *Deutschland 2010. Wie wir morgen arbeiten und leben. Voraussagen der Wissenschaft zur Zukunft unserer Gesellschaft*. Hamburg: BAT, 2001.

PAYNE, J. et al. *Kvalita života a zdraví*. Praha: Triton, 2005. 630 s. ISBN 80-7254-657-0

Quality of Life Project Management. Chief Review Services, Canada 2004

ROGERS, C. *Jako byť sám sebou*. Bratislava: Iris, 1995. 353 s. ISBN 80-88778-02-6

ROMAN, S. *Žít s radostí*. Praha: Šťastní lidé, 2003. 202 s. ISBN80-86692-06-X

RUST, H. *Trendforschung. Das Geschaeft mit der Zukunft*. Reinbek: Rowohlt, 1996.

SENNETT, R. *Der flexible Mensch. Die Kultur des neuen Kapitalismus*. Muenchen: Goldmann-Verlag, 2000.

VEENHOVEN, R. „The Four Quality of Life. Ordering Concepts and Measures of the Good Life.“
Journal of Happiness Studies 1: 1-39

WHOQOL Group in Orley 1994, s. 43

ZELLMANN, P. *Zukuenftige Lebensstile in Arbeit und Freizeit. Moegliche Auswirkungen fuer Arbeitsumfeld, Fuehrungsstile und Teamwork*. Wien: IFT, 2004.

ZELLMANN, P., OPASCHOWSKI, H.W. *Die Zukunftsgesellschaft*. Wien: Oesterreichische Verlagsgesellschaft C. und E. Dworak GmbH, 2005. 334 s. ISBN 3-7067-0031-X

www.kpg.czv.cz/capv

www.kvalitazivota.vubp.cz

www.proqolid.org

Kontakt

PaedDr. Mojmir Vážanský, CSc., Institut celoživotního vzdělávání Mendelovy zemědělské a lesnické univerzity v Brně, Zemědělská 5, 613 00 Brno

mojmir.vazansky@mendelu.cz

[zpět na obsah](#)